

УДК 37.04

**ОРГАНІЗАЦІЯ, ЗМІСТ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПРАВознавства**

Рябовол Л.Т.

*Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

**ОРГАНІЗАЦІЯ, ЗМІСТ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПРАВознавства**

Рябовол Л.Т.

У статті розкрито особливості організації педагогічної практики, обґрунтовано її місце і роль у системі професійної підготовки майбутніх учителів правознавства, проаналізовано зміст та визначено критерії оцінювання за вимогами кредитно-трансферної системи навчання.

Ключові слова: педагогічна практика, теоретичні знання, практичні уміння, зміст педагогічної практики, критерії оцінювання.

**ОРГАНИЗАЦИЯ, СОДЕРЖАНИЕ И КРИТЕРИИ ОЦЕНИВАНИЯ
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ
ПРАВОВЕДЕНИЯ**

Рябовол Л.Т.

В статье раскрыты особенности организации педагогической практики, обосновано ее место и роль в системе профессиональной подготовки будущих учителей правоведения, сделан анализ содержания, определены критерии оценивания, исходя из требований кредитно-трансферной системы.

Ключевые слова: педагогическая практика, теоретические знания, умения, содержание педагогической практики, критерии оценивания.

ORGANIZATION, CONTENT AND EVALUATION CRITERIA FOR PEDAGOGICAL PRACTICE FUTURE TEACHERS LAW

Ryabovol L.T.

The article shows the features of pedagogical practice, grounded in its place and role in training future teachers of law, disclosed its contents and evaluation criteria defined by the requirements of credit-transfer system educational.

Keywords: educational practice, theoretical knowledge, practical skills, the content of teaching practice, evaluation criteria.

Постановка проблеми. Сучасний етап оновлення і розвитку нашої держави висуває нові вимоги до вчителя, його професійної підготовки. Нинішній учитель, як зазначено в Концепції середньої загальної освіти (12-річна школа), повинен усвідомлювати свою соціальну відповідальність, постійно дбати про особистісне і професійне зростання, досягати нових педагогічних цілей; його роль полягає не лише в тому, щоб забезпечити трансляцію знань, але й бути людиною культури і носієм загальнолюдських цінностей, провідником ідей державотворення і демократичних змін. Домінантною стає підготовка педагога, діяльність якого ґрунтується на вмінні організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості, її підготовку до розв'язання завдань життєтворчості [3]. Суттєві зміни, які відбулися у змісті загальної середньої освіти вимагають відповідної перебудови на сучасних засадах усієї системи підготовки майбутнього вчителя, важливу роль у якій відіграє педагогічна практика.

Особливої актуальності в контексті викладеного вище набуває думка про те, що вся навчально-виховна, науково-дослідна й суспільно-громадська діяльність студентів вищих педагогічних навчальних закладів має бути підпорядкована ідеї педагогічної професіоналізації як об'єктивної і нагальної потреби. Професійно підготовлений учитель, як стверджує І. Коляда, це – всебічно вихований, психологічно й методично підготовлений фахівець, у якого професійні вміння є сформованими, педагогічна спрямованість – яскраво виражена, рівень

розвитку методично-дидактичного мислення – високий; його спроби вирішення педагогічних завдань є оригінальними та ефективними, педагогічні завдання-проблеми такий вчитель розв'язує в системі, володіє різноманітною педагогічною технікою; є спеціалістом з вираженим індивідуально-творчим стилем у роботі [2, с. 8].

Принципова вимога до вчителя – знання предмета. Без досконалості в царині власного предмета вчителеві в школі робити нічого, стверджують В. Андрущенко та С. Дорогань. Учительське незнання (неповне, недосконале знання), на їх думку, може обернутися втратою впевненості в собі, авторитету, впливу на аудиторію, а це вже трагедія, відвернути яку часом просто неможливо. Педагогічна майстерність означає уміння передавати свої знання іншим, роз'яснити, показати предмет у його повній красі й невичерпності, зацікавити ним. Той, хто не володіє цією якістю, перестає бути педагогом. Учитель також має бути психологом, повинен знати вікові особливості сприйняття й мислення дитини, умови її розвитку, володіти здатністю розуміти (й відчувати) дитину, входити в її внутрішній світ [1, с. 6]. Формування саме такого вчителя має забезпечувати педагогічна практика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади підготовки вчителя та способи їх реалізації в різних видах професійної підготовки є предметом дослідження А. Алексюка, В. Бондаря, Ф. Гоноболіна, С. Гончаренка, І. Зязюна, Г. Костюка, Н. Кузьміної, В. Моляко, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна, Л. Спіріна, Р. Хмелюк, Л. Хомич та ін. У працях Є. Веренчивої, З. Єфименко, М. Рутковської вивчаються питання формування особистості вчителя й процесу оволодіння ним педагогічною майстерністю. Методичні засади професіограми вчителя основ правознавства визначив І. Коляда. Проте, проблема професійної підготовки вчителя правознавства в цілому та визначення місця й ролі в цьому процесі педагогічної практики є недостатньо вивченою, що й обумовило обрання теми нашого дослідження.

Мета статті полягає у визначенні та характеристиці особливостей організації і змісту педагогічної практики майбутніх учителів правознавства, розробці критеріїв її оцінювання за вимогами кредитно-трансферної системи навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічна практика майбутнього вчителя правознавства є цілісною, передбачає здійснення комплексу заходів, спрямовується на доповнення й збагачення теоретичної підготовки студентів, формування в них практичних (методичних) умінь і навичок як мети практики, в ході якої в майбутнього вчителя має сформуватися переконання у необхідності активної професійної позиції й творчого ставлення до роботи. Виходячи з того, що педагогічна практика є заключним етапом професійної підготовки студентів у вузі, вона повинна характеризуватися високим рівнем їх самостійності й відповідальності, широким обсягом і достатньо високим рівнем складності змісту [5, с. 102].

Під час проходження практики в студентів має продовжуватися формування умінь, що визначають професіограму вчителя правознавства. Серед них такі, як: визначати освітню, розвиваючу й виховну цілі та завдання уроку; складати календарно-тематичний план, спираючись на навчальну програму курсу; структурувати навчальний матеріал, складати оптимальний план його викладу; визначити форму навчання (тип уроку) на основі усвідомлення освітньої, розвиваючої та виховної мети й завдань; підбирати комплекс навчально-методичного забезпечення та методи й прийоми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів; складати план-конспект; робити аналіз (самоаналіз) уроку; застосовувати різні технології формування правових понять в учнів; використовувати на уроках правознавства міжтематичні та міжпредметні зв'язки; користуватися нормативно-правовими актами; організовувати й проводити дидактичні ігри в навчанні правознавства; забезпечувати проблемний підхід; використовувати інноваційні педагогічні технології, умовно-графічну наочність тощо [2, с. 8-9].

Виходячи з викладеного, завданнями педагогічної практики з правознавства є продовження формування умінь спостерігати й аналізувати навчально-виховний процес, узагальнювати і систематизувати педагогічний досвід навчання правознавства; оволодіння вміннями підготовки, проведення різних типів уроків правознавства із застосуванням різноманітних методів, прийомів навчання; поглиблення й закріплення теоретичних знань, застосування їх на практиці; оволодіння вміннями проводити навчально-виховну роботу, враховуючи вікові та індивіду-

альні особливості учнів; підвищення мотивації до вивчення фахових і педагогічних дисциплін, удосконалення методичних здібностей.

Завдання практики реалізуються через її зміст, закріпленій у програмі, у таких напрямках: комплексне вивчення системи роботи школи; навчально-виховна робота студента на уроках правознавства; позакласна та позашкільна робота; наукова діяльність; складання звіту [5, с. 19-21].

Етапами проходження педагогічної практики з правознавства є адаптаційний, який охоплює перший тиждень практики та передбачає знайомство студента зі школою, учителями, класом; пробно-тренувальний, у ході якого практикант проводить пробні уроки; закріплювально-тренувальний; заліковий, під час якого проводяться заліковий урок та позакласний захід, завершується складання звітної документації [4, с. 107].

Навчально-виховна робота практиканта має ґрунтуватися на вивченні положень Державного стандарту освітньої галузі «Суспільство-знавство», навчальної програми правознавчого курсу, уроки з якого будуть проводитися студентом, календарно-тематичного плану вчителя правознавства; передбачає відвідування й аналіз уроків суспільно-гуманітарних предметів. Доцільно ознайомитися зі складом учнів у класі, методикою і конспектами вчителя. Підготовку до уроку слід завершувати розробкою студентом плану-конспекту й узгодженням його з учителем та методистом з правознавства.

Позакласна та позашкільна робота практиканта має узгоджуватися з планами виховної роботи школи і класу, доцільним є залучення до неї працівників судових і правоохоронних органів, правозахисних організацій. На високу оцінку заслуговує участь практиканта в організації та проведенні тижня права в школі, випусках стіннівок, усних журналів. Завданнями студента на практиці в окресленому напрямку є активна допомога вчителю правознавства в проведенні позакласної та позашкільної роботи; проведення позакласного навчально-виховного заходу з правознавства з попередньою розробкою плану-конспекту та узгодженням його з учителем і методистом.

У процесі проходження педагогічної практики створюються сприятливі умови для проведення студентами наукової роботи, зокрема

спрямованої на збирання матеріалу, необхідного для написання курсової або кваліфікаційної роботи з методики навчання правознавства; написання рефератів, тез доповідей та доповідей для виступу на підсумковій конференції з педагогічної практики, семінарських заняттях, студентських конференціях.

У звітній документації практиканта мають бути комплексно відображені результати педагогічної практики, зокрема результати навчальної та виховної роботи практиканта, відповідно мають бути оцінені позакласна виховна робота з правознавства.

Виходячи з того, що контроль, перевірка й оцінювання є важливими складовими будь-якої дидактичної системи, якою є й педагогічна практика з правознавства, на увагу заслуговують критерії її оцінювання. Останні розроблені нами за вимогами кредитно-модульної системи.

Оцінку «відмінно-5» за національною шкалою (середньозважений бал – 4,75 ...5; оцінка ECTS – A; високий рівень) студент отримує, якщо він:

- вільно володіє навчальним матеріалом, уміло використовує професійну та наукову термінологію, проявляє самостійність у підготовці та проведенні уроків і позакласних заходів;

- виконав усі завдання педагогічної практики, поглибив і закріпив теоретичні знання, набуті у вузі, оволодів на високому рівні: 1) уміннями спостерігати, аналізувати процес навчання, узагальнювати й систематизувати педагогічний досвід викладання правознавства; 2) навичками підготовки й проведення уроків правознавства із застосуванням різноманітних, у тому числі активних та інтерактивних, методів навчання; 3) уміннями проводити навчально-виховну роботу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, використовуючи знання з психології, педагогіки й фізіології підлітків; розробив календарно-тематичний план курсу;

- провів 4-5 уроків правознавства та склав відповідну кількість планів-конспектів з дотриманням усіх вимог щодо їх оформлення, а також провів самоаналіз одного уроку;

- при проведенні уроків: правильно формулював навчальну, виховну і розвиваючу цілі, що й були досягнуті в ході уроку, повністю враховував особливості класу, окремих груп учнів, індивідуальні осо-

бливості дітей; вибір типу уроків та структури – абсолютно обґрунтовані; готуючись до уроку, керувався методичними рекомендаціями, передовим чи власним досвідом, додатковою літературою, вибір форм і методів навчання – адекватні темі та цілям; обсяг і зміст навчального матеріалу сприяв повному розкриттю теми. Його відбір здійснювався з дотриманням таких вимог: точність, конкретність, правильне співвідношення фактичного матеріалу з теоретичними висновками, стимулювання розвитку мислення, пам'яті, мови учнів, урахування їх життєвого досвіду, практичне значення навчального матеріалу;

- подав на перевірку методисту з правознавства всю необхідну звітну документацію вчасно та відповідно до вимог, а саме: календарно-тематичний план; плани-конспекти проведених уроків; план-конспект позакласного виховного заходу; звіт про проходження педагогічної практики з правознавства; витяг з протоколу засідання педагогічної ради школи, у якому окремо оцінені результати навчальної та виховної роботи практиканта, відповідно оцінка за уроки з правознавства – «відмінно» та оцінка за позакласну виховну роботу – «відмінно».

Оцінку «добре-4» за національною шкалою (середньозважений бал – 4,25 ... 4,74; оцінка ECTS – B; достатній рівень) студент отримує, якщо він:

- вільно володіє навчальним матеріалом, уміло використовує професійну та наукову термінологію, проявляє достатній рівень самостійності у підготовці та проведенні уроків і позакласних заходів;

- виконав усі завдання педагогічної практики, поглибив і закріпив теоретичні знання, набуті у вузі, а саме оволодів на достатньому рівні: 1) уміннями спостерігати й аналізувати процес навчання, узагальнювати і систематизувати досвід викладання правознавства; 2) навичками підготовки й проведення уроків правознавства різного типу із застосуванням різноманітних методів і прийомів навчання; 3) уміннями проводити навчально-виховну роботу з урахуванням вікових, індивідуальних особливостей учнів; розробив календарно-тематичний план;

- провів 4-5 уроків правознавства різних типів із застосуванням різноманітних методів навчання та склав відповідну кількість планів-конспектів з дотриманням вимог щодо їх оформлення, а також зробив самоаналіз одного уроку;

- при проведенні уроків правознавства: правильно формулював навчальну, виховну й розвиваючу цілі, проте вони були досягнуті не в повному обсязі в ході уроку, не зовсім повно враховував особливості класу, окремих груп учнів, індивідуальні особливості дітей; вибір типу уроку був обґрунтованим, готуючись до уроку, студент керувався методичними рекомендаціями, передовим досвідом, додатковою літературою; форми і методи навчання відповідали темі та меті, навчальний матеріал сприяв розкриттю теми й добирався з дотриманням таких вимог, як: точність, конкретність, правильне співвідношення фактичного й теоретичного матеріалу, стимулювання розвитку мислення, пам'яті, мови учнів, урахування їх життєвого досвіду, практичне значення навчального матеріалу;

- подав на перевірку методисту з правознавства вчасно всю необхідну звітну документацію, а саме: календарно-тематичний план; плани-конспекти проведених уроків; план-конспект позакласного заходу; звіт про проходження педагогічної практики з правознавства; витяг з протоколу засідання педагогічної ради школи, у якому окремо оцінені результати навчальної та виховної роботи практиканта, відповідно оцінка за уроки – «добре», за позакласну роботу – «добре».

Оцінку «добре-4» за національною шкалою (середньозважений бал – 3,75 ... 4,24; оцінка ECTS – C; достатній рівень) студент отримує, якщо він показав результати, які відповідають вимогам, передбаченим до рівня B, але уроки, проведені ним, та застосовувані методи – не різноманітні.

Оцінку «задовільно-3» за національною шкалою (середньозважений бал – 3,25 ... 3,74; оцінка ECTS – D; середній рівень) студент отримує, якщо:

- не зміг успішно впоратися з усіма завданнями практики: виявив посередні теоретичні знання з фахових, педагогічних і методичних дисциплін та недостатній рівень сформованості практичних умінь; не був самостійним в організації та проведенні навчально-виховної роботи;

- виконав усі завдання педагогічної практики, оволодів на середньому рівні: 1) умінь спостерігати й аналізувати процес навчання, узагальнювати і систематизувати педагогічний досвід викладання правознавства; 2) практичними навичками підготовки й проведення уроків

правознавства; 3) уміннями й навичками проводити навчально-виховну роботу; розробив календарно-тематичний план курсу;

- провів 4-5 уроків правознавства та розробив відповідну кількість планів-конспектів з дотриманням окремих вимог щодо їх оформлення, зробив не достатньо глибокий самоаналіз уроку правознавства;

- при проведенні уроків правознавства: недостатньо правильно формулював цілі, вони не були досягнуті в повному обсязі в ході уроку, недостатньо враховував особливості класу, окремих груп учнів, індивідуальні особливості дітей; вибір типу уроку був недостатньо обґрунтованим; готуючись до уроку, керувався переважно методичними рекомендаціями; вибір форм і методів навчання не повною мірою відповідали темі та цілям, навчальний матеріал сприяв розкриттю теми, проте його відбір не завжди здійснювався згідно з такими вимогами, як: точність, конкретність, правильне співвідношення фактичного матеріалу з теоретичними висновками, стимулювання розвитку мислення, пам'яті, мови учнів, урахування їх життєвого досвіду, практичне значення;

- подав на перевірку методисту звітну документацію в повному обсязі, але з дотримання не всіх вимог та/або із запізненням; у витягу з протоколу засідання педагогічної ради школи окремо визначені результати навчальної та виховної роботи практиканта й оцінені – «задовільно».

Оцінку «задовільно-3» за національною шкалою (середньозважений бал – 3 ... 3,24; оцінка ECTS – E; середній рівень) студент отримує, якщо він показав результати, які відповідають вимогам, передбаченим до рівня Д, але недостатньо відповідально поставився до практики, документація подана повністю, однак не вчасно, з дотримання не всіх вимог, її оформлення не якісне.

Оцінку «незадовільно-2» за національною шкалою (середньозважений бал – 2,5 ... 2,99; оцінка ECTS – FX) студент отримує, якщо він: не виконав програму практики або певну частину завдань практики (навіть один з видів робіт), отримав негативний відгук від учителя правознавства; не розробив календарно-тематичний план; не провів 4-5 уроків правознавства, відповідно, не розробив плани-конспекти, не провів самоаналіз одного уроку; не подав на перевірку методисту звітну до-

кументацію; у витягу з протоколу засідання педагогічної ради школи окремо визначені результати навчальної та виховної роботи практиканта й оцінені – «незадовільно». Студент може повторно пройти педагогічну практику з правознавства й отримати позитивну оцінку.

Оцінку «незадовільно-2» за національною шкалою (середньозважений бал – 2 ...2,49; оцінка ECTS – F; низький рівень) студент отримує за умови не виконання програми й завдань практики під час повторного її проходження.

Висновки. У результаті проведеного дослідження ми встановили, що вчитель як фахівець має характеризуватися наявністю у нього високого рівня знань з предмета та методичною підготовкою. Це пояснюється тим, що в структурі діяльності педагога найважливішу роль відіграють взаємопов'язані знання й уміння, серед яких розрізняють: спеціальні – знання теорії науки, що викладається; загальнопедагогічні – знання теорії виховання та навчання; психологічні – знання психологічних основ навчання, психічних станів учнів, закономірностей вікових та індивідуальних особливостей сприймання ними змісту предмета; спеціальнопедагогічні (методичні) – знання форм, методів, прийомів і засобів навчання правознавства. Особливу роль у їх формуванні відіграє педагогічна практика як важлива форма підготовки майбутнього вчителя-професіонала, оскільки саме у процесі її проходження створюються умови, сприятливі для адаптації студента до робочого місця вчителя правознавства, підготовки до цілісного виконання його функцій, виходячи із змістової наповнюваності практики, її програми. На перевірку рівня сформованості необхідних методичних умінь спрямовуються критерії її оцінювання, розроблені нами за вимогами кредитно-модульної системи.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Подальшого дослідження потребують об'єктивні та суб'єктивні умови професійної підготовки майбутнього вчителя правознавства у ВНЗ як фахівця, а також більш детальна розробка критеріїв оцінювання результатів педагогічної практики.